

Nuorten ohjaus vaatii herkkyyttä sekä nuorten elämäntilanteille että yhteiskunnan reunaehdoille

Sanna Aaltonen, Päivi Berg & Katja Rajaniemi

Nuorten syrjäytymisestä on viime vuosina keskusteltu vilkkaasti ja siitä on tuotettu useita selvityksiä ja raportteja. Näiden tuloksena on noussut tarve kehittää matalan kynnyksen moniammatillista ohjausta työhön, koulutukseen ja kuntoutukseen.

Kuluvana vuonna eri puolilla Suomea käynnistetään tätä tehtävää hoitamaan Ohjaamoja, jotka kehittävät kokonaisvaltaista ja monipuolista tapaa tukea alle 30-vuotiaita vailla opiskelu- tai työpaikkaa olevia nuoria. Nuorten ohjaaminen kohti aktiivista kansalaisuutta on toki kaikkien peruspalvelujen ja kohdennettujen nuorisopalvelujen lähtökohtana, mutta uudistusten tavoitteena on edelleen madaltaa nuorten kynnystä hakea tukea. Ohjauksen voi yleisellä tasolla ymmärtää vuorovaikutuksellisenä ja tavoitteellisenä toimintana, mutta mitä erityispiirteitä siihen liittyy, kun puhutaan työn ja koulutuksen ulkopuolella olevista nuorista 2010-luvun Suomessa? Tähän kysymykseen voi hakea näkökulmia Nuorisotutkimusverkoston ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL:n) yhdessä toteuttamasta Nuoret luukulla -hankkeesta, jossa on tarkasteltu nuorten asemaa palvelujärjestelmässä.

Nuorten moninaisuus – itsestänselvyydestä jäseneltyyn ymmärrykseen

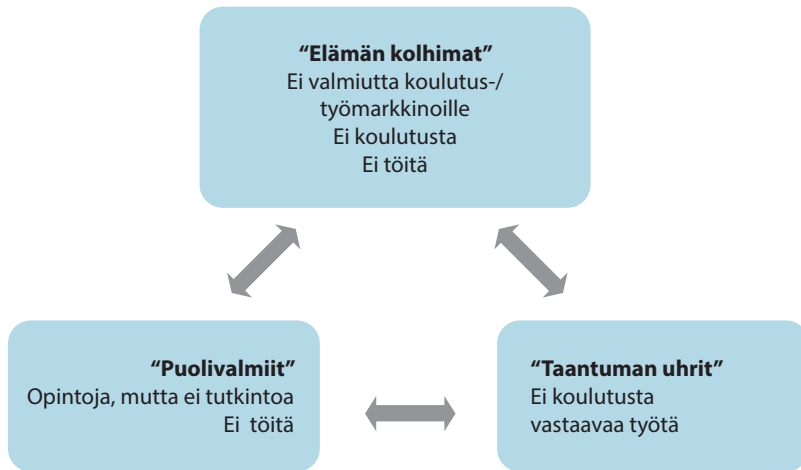
Vaikka useimpia palveluissa asioivia nuoria yhdistää se, ettei heillä ole töitä tai mahdollisesti myöskään tutkintoa, heidän tarpeensa ja elämäntilanteensa vaihtelevat suuresti. Tämä on nuorisokentällä toisteltu itsestänselvyys, mutta mitä se tarkoittaa käytännössä? Nuoret luukulla -tutkimusta varten haastateltujen nuorten moninaisuutta ja erilaisia yhteiskunnallisia asemoitumisia havainnollistettiin nimeämällä kolme ryhmää. Joitain nuoria saattoi luonnehtia ”elämän kolhimiksi”, sillä heidän elämässään oli pitkään jatkuneita tekijöitä, jotka hankaloittivat vakavasti osallistumista opiskeluun tai työhön. Tällaisia ongelmia olivat asunnottomuus, mielenterveysongelmat, terveysongelmat, suuret elämänmuutokset, päihteiden käyttö, oppimisvaikeudet ja perheen tuen puute. ”Puolivalmiiksi” nimetyt nuoret olivat keskeyttäneet yhden tai useita ammatillisia koulutuksia, mutta heillä oli kiinnostusta ja valmiuksia hankkia koulutus tai työpaikka. ”Taantuman uhreiksi” nimitetyillä oli yksi tai useampi tutkinto, työkokemusta ja motivaatiota, mutta ei koulutustaan

Näkökulma avaa Nuorisotutkimusverkostossa tehtävän tutkimuksen tuloksia yhteiskunnallisiksi puheenvuoroiksi ja kannanotoiksi. Näkökulmat sisältävät paitsi uutta tietoa nuorista, myös politiikkaan ja käytännön toimintaan suunnattuja ehdotuksia.

Kuva: Sole Lätti.

vastaavaa työtä ainakaan lähialueella. Jaottelu havainnollistaa sen, että ei ole olemassa yhden koon ohjausmallia, vaan erilaiset tarpeet vaativat eriytyneitä palveluja. Toisaalta juuri palvelujen eriytyneisyys on koettu ongelmallisena pirstoutumisena, joka hankaloittaa sekä nuorten että viranomaisten toimintaa. Voivatko eriytyminen ja erikoistuminen hyödyttää nuoria ilman, että ne pirstaloivat ja monimutkaistavat hauraassa asemassa olevien arkea?

Yksi luukku vai yksi ihminen?

Niillä nuorilla, joilla oli monia päällekkäisiä asiakkuuksia ja pitkä historia palvelujen piirissä, palvelujen eriytyminen tarkoitti yhtäältä sitä, että heitä pyrittiin tukemaan monen ammattilaisen voimin. Toisaalta se tarkoitti monien kohdalla moniluukkuista asioimista, ongelmien ja vaikean elämäntilanteen toistuvaa ”tunnustamista” sekä epätietoisuutta siitä, mitä kulloinkin viranomainen tiesi nuoresta asiakkaasta.

”En tiää, et liikkuuks se tieto vaan sitten niitten [organisaatioiden] sisällä, koska oon kuitenkin muun muassa neljässä eri rakennuksessa käyny eri ihmisille puhumassa, niin ja joo vielä erikseen noi koulukuraattorit ja muutki kyl, mut että kuitenkin tuntuu, et aina alotetaan no ihan samoista perusteista.” (Nuori)

Yhtä lailla työntekijän näkökulmasta yllä kuvattu tilanne saattoi olla ”aikamoinen sekasoppa”, jossa muita tukiverkoston kuuluvia asiantuntijoita ei tiedetty tahoina saati nimeltä. Tällaisissa tapauksissa nuoren tilannetta olisi hyödyttänyt vahva koordinoiva taho, joka olisi ottanut kokonaisvastuun siitä, mitä on meneillään, kenen toimesta ja minne ollaan menossa.

Julkisessa keskustelussa on korostettu yhden luukun -palvelumallin tärkeyttä, mutta sen ohella tulisi painottaa yhden ihmisen palvelumallia, jossa monien asiakkuuksien välissä pyörivälle nuorelle nimettäisiin eräänlainen luottohenkilö. Tällöin erikoistuneiden palvelujen ja niiden välissä suunnistamisen vastuu olisi viranomaisella, jolla on nuorta paremmat valmiudet karottaa palvelupolkuja parhaalla mahdollisella tavalla.

Kaikki eivät toki tarvitse tai kaipaa intensiivistä tukea. Näitä nuoria voisi kuvailla kevytasiakkaiksi, jotka pääsevät eteenpäin pienelläkin ohjauksella tai jotka käyttävät sujuvasti sähköisiä palveluja. Koska kaikki tutkimuksessa haastatellut nuoret kritisoivat palvelujen hankalia aukioloaikoja ja pitkiä joutusaikoja, henkilökohtaiset, ilman ajanvarausta toimivat alkupalvelut hyö-

Hankkeen julkaisut

Aaltonen, Sanna, Berg, Päivi & Ikäheimo, Salla (2015) *Nuoret luukulla. Kolme näkökulmaa syrjäytymiseen ja nuorten asemaan palvelujärjestelmässä*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 160, sarja: Kenttä, 153 s. 26 euroa.

Teoksen voi ostaa Nuorisotutkimusseuran verkkokaupasta:

www.nuorisotutkimusseura.fi/catalog

tai ladata verkkojulkaisuna:

<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/nuoretluukulla.pdf>

Aaltonen, Sanna, Berg, Päivi & Ikäheimo, Salla (2015) *Nuoret luukulla - Kolme näkökulmaa syrjäytymiseen ja nuorten asemaan palvelujärjestelmässä. Tutkimuksesta tiiviisti 3/2015*. Helsinki: THL.

dyttäisivät sekä niitä, jotka tarvitsevat hetkellistä tukea että niitä, joilla tuen tarve on pidempi.

Oli luokkuja sitten yksi tai useampia, niille löytävät ne nuoret, jotka ovat tottuneet asioimaan erinäisissä palveluissa. Haasteena on tavoittaa ”elämän kolhimia” nuoria ja madaltaa palvelujen kynnyksiä niin, että haasteellisessa elämäntilanteessa olevat löytävät tuen tarjoajat ja näkevät ne mielekkäinä ja sitoutumisen arvoisina.

Nuorten asemaa palvelujärjestelmässä voi myös laventaa niin, että heidät kutsutaan kokemusasiantuntijoiksi luokun toiselle puolelle. Ne nuoret, joilla on jo kokemusta asiakkaana olemisesta, voisivat toimia viranomaisten työpareina ja tukea erityisesti toimistotyyppisen ohjaustyön ulkopuolista toimijuutta tukihenkilöinä ja arjen opastajina. Samaten haastavimmassa asemassa olevien nuorten tavoittamisessa muiden nuorten asiantuntemus voisi tukea niin viranomaistoimintaa kuin sen ulkopuolelle jäävää Ohjaamo -toimintaa.

Toimenpide-ehdotukset

- Sähköiset palvelut eivät saa kokonaan syrjäyttää henkilökohtaisia palveluja, joihin nuorella on helppo pääsy joustavin aukioloajoin.
- Nuorelle taataan halutessaan vastuutyöntekijä, joka saa tiedot nuoren muista asiakkuuksista.
- Nuoria rekrytoidaan palveluihin työsuhteisina kokemusasiantuntijoina tai vertaisohjaajina.

Ohjauksen lupaus ja haasteet

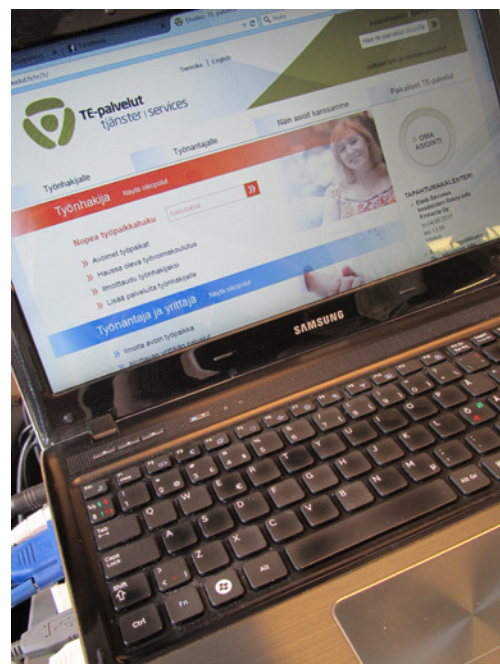
Ylipäänsä ajatus nuorten ohjauksen tehostamisesta ratkaisuna syrjäytymisen ehkäisyyn on houkutteleva, mutta ei kuitenkaan riittävä ja ongelmaton. Ensinnäkin, ohjauksen onnistumisen ehtona on se, että kaikilla osapuolilla on yhteiset tavoitteet. Kaiken nuorten ohjauksen peruslähtökohtana on tukea nuoria kohti aktiivista kansalaisuutta ja osaksi koulutettua työmarkkinareserviä. Vaikka tämä olisi nuorekin tavoitteena, monille on epäselvää, minne he tarkalleen ovat pyrkimässä. Nuorten odotetaan tekevän yksilöllisiä koulutusvalintoja, ei vain koulutus- tai työmarkkinoiden lukemisen ja henkilökohtaisen kiinnostuksen perusteella vaan suoranaisen sisäisen palon ajamina. Paine ”oman jutun” löytämiseen asettaa paineita, joita ohjauksella, nuorten hauraiden toiveiden sanoittamisella ja vaihtoehtojen esittämisellä pitäisi pystyä purkamaan.

Toinen kriittinen piste on koulu- ja työkyntöisyyden arvioiminen ja palveluntarjoajien herkkyys sille, milloin nuori kaipaa kannustusta ja milloin taas on parempi jarrutella ja panostaa nuoren hyvinvoinnin lisäämiseen ja kuntoutukseen. Joidenkin nuorten kohdalla ongelmilla on pitkä historia ja elämän raiteilleen saamiseksi asunnon, toimeentulon ja terveyden kuntoon hoitaminen on ehtona muille elämänmuutoksille.

Kolmantena tutkimuksesta nousevana ongelmana on työntekijöiden velvollisuus ohjata nuoria aktivointitoimenpiteisiin, joskus myös sellaisiin, jotka saattavat aktivoinnin sijasta tuottaa pettymystä ja lannistumista. Tutkimuksesta löytyvä esimerkki tällaisesta on tilanne, jossa koulutettu

Nuoret luokulla -tutkimushanke

Tutkimus toteutettiin vuoden 2014 aikana THL:n ja Nuorisotutkimusverkoston konsortiohankkeena, jossa pyrittiin yhdistämään taloustieteen ja nuorisotutkimuksen lähestymistapoja. Konsortiohankkeessa tarkasteltiin yhtäältä kuntataloutta, toisaalta nuorten kokemuksia palvelujärjestelmästä käyttäen rekisteriaineistoa sekä nuorten ja nuorten kanssa asiakastyötä tekevien ammattilaisten haastatteluja. Nuorisotutkimusseura vastasi kvalitatiivisesta osuudesta, jonka tutkimushaastattelut tehtiin Espoossa ja Kouvolassa. Haastatelluista 19 on 18–29-vuotiaita eri palveluissa asioivia nuoria ja kymmenen asiakastyötä tekeviä ammattilaisia TE-toimistoista, työvoiman palvelukeskuksista, sosiaalityöstä, etsivästä nuorisotyöstä, Vamoksesta ja nuorten tieto- ja neuvontapisteestä (N=29). Hanke toteutettiin opetus- ja kulttuuriministeriön erillisrahoituksella.

Kuva: Sole Lätti.

työnhakija on ohjattu TE-toimistosta kahdesti samansisältöiselle kurssille, joka nuoren näkökulmasta näyttää pelkästään hyödyttömältä vanhan kerta-ukselta. Vaikka monissa palveluissa pyritään nuorisolähtöisyyteen, niissä on tarkasteltava kriittisesti sitä, voisiko nuori vaikuttaa enemmän siihen, mihin hänet ohjataan sekä siihen, miten toimenpiteistä saatava palaute ja mahdollinen pettymys käsitellään.

Ohjauksen ja palveluiden määrässä ja nuorisolähtöisyydessä on myös alueellisia eroja. Palvelumuutokset eivät tarkoita aina parannuksia nuorten kannalta eikä esimerkiksi kaikissa TE-toimipaikoissa ole tarjolla nuoriin keskittyvää asiakaspalvelua.

Toimenpide-ehdotukset

- Työ- ja opiskelukuntoisuuden vahvistamiseksi tulee turvata nopeat matalan kynnyksen mielenterveyspalvelut.
- Alueellisen tasa-arvon toteutumiseen palveluiden saatavuudessa ja nuorisolähtöisyydessä on kiinnitettävä huomiota ja kehitettävä liikkuvia luokkua alueille, joilla välimatkat ovat pitkät.

Ohjauksen tehtävänä umpikujien, silmukoiden ja piiloresurssien avaaminen

Laaja palvelujärjestelmämme tarjoaa nuorille monenlaista tukea, mutta siinä on silti umpikujia ja hidasteita, jotka tutkimuksessa paikantuivat erityisesti mielenterveyspalveluihin. Joitain toimenpiteitä voi kuvata silmukoina, jotka eivät vie nuoria eteenpäin, vaan palauttavat heidät aina lähtöpisteeseen joksikin aikaa ennen uutta toimenpidesijoitusta. Nuorten kertomukset sattumalta löytämistään tukimuodoista ja palvelujen saamisesta vasta oman aktiivisuuden kautta kertovat osaltaan järjestelmän monimutkaisuudesta ja piiloresurssista, joita työntekijätkään eivät aina tunne. Kun koulutetut ja motivoituneet nuoret toivovat ohjausta oikeisiin töihin, eivätkä niitä saa, heidän kohdallaan epäonnistumisten syytä tulisi hakea pikemmin työmarkkinoilta kuin nuorista itsestään.

Kirjoittajat

Sanna Aaltonen
VTT, erikoistutkija
Nuoret luukulla -hankkeen vastuututkija
Nuorisotutkimusverkosto
sanna.aaltonen@nuorisotutkimus.fi

Päivi Berg
Dos., erikoistutkija
Nuorisotutkimusverkosto
paivi.berg@nuorisotutkimus.fi

Katja Rajaniemi
Projektipäällikkö
Ohjaamo Vantaa (ESR-hanke)
katja.rajaniemi@vantaa.fi

Yhteystiedot

Nuorisotutkimusseura ry.
Asemapäällikönkatu 1 (2. krs)
00520 Helsinki
p. 020 755 2662
toimisto@nuorisotutkimus.fi
www.nuorisotutkimusseura.fi